

Tobidi

Mbuga ogoha gilibu

ngarunaga nemandi ogo

Mbuga ogoha howa Yuda agali bayale mbira mini Tobidi henego ibu one mini Ana berenegola libunaga te gilibu nga. Libu igini mini Tobaiasa henego ogoni ibu wali nadabubi heangi tini haru mandagi hene. Ai Asiria dindi Kini Salamanese heangi ti tano timbuni Niniba wiago kawareni garabaya hene.

Agali wahe Tobidi ibu kininaga giha howa genda tara tara dewaore howa ibunaga de kohe hene. Anigo ibugua Anduane Homogohondo bi lolenebi mana bayale tigabi bulene ngaru manga nahe bialu haabo haga hene. Ai Tobidi ibu homolene kaware hayagola ibu igini Tobaiasa Media dindi wiagoha pu laya handala pene. Ani pialu dahuliyali mbira mini Labaele ibu heba mandagi pole pene. Libugua harigani pialu howa wali mbira mini Sara harigani ngola hayagola ibu dabu bule manda bini. Anigo dama heyolabe mbirame wali biago mo ko hene bereagola libu dabu bulene nakarulape berene. Ani bereagola dahuliyali Labaele ibugua Tobaiasahanda wali ogoni biamogo bilobi ibu aba Tobidinaga de mo bayale helobi biamogo bini.

Tobidi mbuga ogome ina mo walia kago mbira Ngode Datagaliwabehanda wali agali ibunaga mana baya hangu taluwa bialu karu ibugua ti biamogo bialu haga ka. Mbiralime ibu aba aija

baya hangu handaya ho halu mendeali karu mitangi halu biamogo bialu ha tini Ngode Datagaliwabhondo bi la dabu bininaga mana ngago baya hangu handaya ho ha mana bayale maru Anduane Homogohanda hame ledago biaabo halu ha biaga karu tiha Ngode Datagaliwabenaga dahuliyalime uruni ti baya hangu handaya ho haga ka lalu lamini.

Tobidi Sarala genda timbuni yu howa Ngode Datagaliwabhondo bi lenego

(Be 1.1-3.15)

¹ I Tobidi kogo ina i henego ogodagua bialu haruli lalu te lolebero. I aba Tobiele howa Tobiele aba Ananiele howa Ananiele aba Aduele hene. Aduele aba Gabaele halu Gabaele aba Labaele howa Labaele aba Laguele hene. Laguele ibu Asiele mbira henego aria howa Asiele ibu Nabadali hameigini hearu aria mbirago hene.

² Kini Salamanese ibu Asiria wali agalinaga kini heangi tigua i aba dindi Tisibeni I garabaya helaya. Dindi ogoni Galili dandinaga abene uyurahayagi nga. Gendese tano ngagonaga abene unurahayagi wialu dindi ogoni Nabadali hameigini dindiha wini. Ani bialu tano kira Haso Pogosala kawereni nga.

Tobidi ibu igiri daliahe howa Niniba dindiha garabaya pu henego ogo

³ I Tobidi kogo ina mana bayale tigabiore ngago bialu haabo holenaga bialu haga kogoni. Ina i dameneru muni mbirale burupale howa tubagi

ho karuhondo tale bu miruli. Ani bialu wali agali maru ini heba mandagi garabaya Asiria dindiha tano timbuni Niniba ngagoria bu karuhondobi nde talebu mia dege biruli.

⁴Ngode Datagaliwabeibunime Isaraele dindiha tano maru wiaru ngelowa Yarusaleme tano wali agalimeibunaga loma anda ogoriani bilonaga dabene. Loma anda ogoni Ngode Datagaliwabe ibuni andagaore haabo helonaga ani bini. Isaraele wali agali tigua anda ogoniha pialu Anduane Homogohondo lomaru bu migi bialu helonaga anda ogoni Ngode Datagaliwabe ibunioreme dabo helene. Ani buwa i igiri emene hewangi i mamalinaga dindini hewagola Nabadali hameigini bibahendeoreme Yarusaleme erembira mialu Debidi igini aguaneru kini hearubi erembira mialu bini.

⁵Anidagua bialu Isaraele hameigini bibahendemebi i aba ajiya hamene mbalini bibahendeme bi pupu wulenaga gime wabini nogo bulumaganaga bigiya mbira mini Bala laga wiago yu tiga bialu ogonihondo bi pupu wialu hene.*

Tobidi ibu Ngode Datagaliwabehondo bi lalu loma biaga wiadagua taluwa bialu henego ogo

⁶Mosesenaga mana lowini ngagome lalu mana ogo wiaabo helo ledagome Ngode Datagaliwabehondo bi lolene horo timbuni tagira ibirangi Isaraele wali agalime Yarusaleme dege piai holene nga lalu lo winigo nga. I damene bu hearu aria mbiraore ini hangume mana ogoni taluwa bialu haruli. Horo

* 1:5: 1 Kin 12.26-32

bibahendengi ina Yarusaleme puabo halu Ngode Datagaliwabehondo lomaru mialu haruli. I mabuha tomo pigane boga biragobi maruale ngaru pihalu tale buwa pinigo Anduane Homogohondo loma bu migi biruli.✧

⁷ Mbirale uruni yalu Yarusaleme puwa loma uruni Arono aguane agali loma binigo mo miagaru Anduane Homogonaga lomabu delaga dabu kago kawareni karuhondo miruli. Ina horo bibahendengi widi lini mbirale maru tale binirubi waini ibabi olibe lini ibanebi ira lini tara tarabi yalu puwa Libai hameigini Yarusalemeni howa Anduane Homogonaga biabe bialu haga bu karu migi biruli. Ani bialu mbirale uruni aria halu mbira talebu bagi henego muni muwa muni uruni yalu turu howa Yarusaleme pialu tomo nolene ngago nalu haruli.✧

⁸ Ani bialu halu mbira talebu bagi henego i aguane Deborahanda biawai henedagua yagibano karu migi biruli.

Tobidi ibu ibuni dindini nahe wahalpu pu layan-gibi ibu agali tigabi dege haabo henego ogo

⁹ Ani bialu i anda howa wali mbira ini aria dege mini Ana berenego dabu biru. Ani bialu iya igini mbira mini Tobaiasa hene.

¹⁰⁻¹¹ Ani bialu henego horo mbiru hayagola ibi i damene bu hearubi wali agali maru hearubi bibahende minu yalu Niniba piya. Ina Niniba pu howa tomo ina Isaraele wali agalime nana-gane ale wiaru Isaraele wali agalime ta nabi nai

halu hene. Ani biragola i dege nane haruli. Ani berodagoni irane

¹² ina Ngode Datagaliwabe daligaore kago mitangi hongoheore bialu ibugua mana lowini ngago mitangi bialu nanaruli.

¹³ Ani bialu hewagola Ngode Datagaliwabehanda Kini Salamanesenaga bu mo dambola hayagola ibugua i mo turu halu ibu one waneiginirunaga tomo yolo biaganeru handaya howa haru haga holiya dabo helaya.

¹⁴ Ani bialu ina Media dindiha pialu kininaga mbirale tara tara ngaru muni yalu yolo bule piruli. Horo mbiru lene Media dindiha tano timbuni Lagese wiagoria pu haru. Tano ogori-ani howa muni siliba genda kilogarama handari tebira (300) nuha honowa agali mbira Gabariasa hamene mini Gabaele heago ibugua muni uruni mo wia howa handaya ho helo ibuhondo miru.

¹⁵ Salamanese ibu homayagola ibu igini Senageribihanda ibu abanaga henge mialu ibuni kini aribia haya. Ani biyangi agali pagebibi Media dindiha hariga wiaru bibahendeha hai heagola ina dindi ogoniha lone pobe nahe haru.

Tobidi ibugua agali homene wiaru mo hora halu henego ogo

¹⁶ Ai Kini Salamanese heangi wali agali i dameneruha genda wiaru inime handaruli.

¹⁷ Ti tomo nane garibilo kagola ina ti tomo nelu miruli. Ti aga nabi kagola ininaga aga ti karulelo golo miruli. I hame waneigini mbirago homaragola tingini Niniba tano tagirahayagi mo

batagi haragola inime mo yalu puwa baya hangu hora haruli.✧

¹⁸ Senageribi ibu Yuda dindiha wai bu puwa ai ibida Media dindi dai bialu howa harigani Isaraele wali agali bu hearu bo wahai haga bima dai biyiya. Ani biyagola ina homene uruninaga tingini mo yalu pu do howa hora haga biru. Mani Senageribihanda homene tingini biaru ngabe hondole pialu hearia nawiyane hendene.

¹⁹ Mani howa Niniba agali mbirame ohowa kini lamialu ina agali tingini uruni mo hora haya lalu lamini. Abaleore handalu hewaria kinihanda i bo wahole taya bialu hearia handa walia haru. Ani handa walia halu ai gi timbuni biyagola i ibida puwa mbiraha ha do haru.

²⁰ Kini ibugua inaga dabudabu wiwaru damene bibahende mo yai halu ibu andaga yu piyaya. I one Ana i igini Tobaiasala hangu bereneya.

Tobidi hamene iginime Tobidi biamogo binigo ogo

²¹ Horo karia agima howa Kini Senageribi igini kiralime libu aba homelo bo wahaya. Ani bo wahalu libuni hari mini Ararada weagoha ibida puwa ha do hene. Ani biyagola kini igini mbira mini Esahadono ibu kini aribia hene. Ani howa ibugua igiri mbira i hamene Anaele heago igini mini Ahiga ibugua kininaga gabumane biabe bulene wiarubi gabumanenaga muni wiarubi bibahende handame ho howa haru helo dabo helene.

²² Abale howabi nde Ahiga ibugua kininaga tomo iba wainiru bibahendebi muni dabudabu bibahendebi ibugua handaya ho haga hene. Ai

✧ **1:17:** Yob 31.16-20, Ais 58.7, Ese 18.7, Md 25.35-36

áyubi nde Kini Esahadono ibugua Ahiga ibu biabe ogoni bialu helo helene. Ainde Ahiga ibu i hamene igini howa ibu kini hendore lamiyagola nde kini ibugua i Niniba daibu habe laya.

Tobidi bayale henego ogo

(Be 10-12)

2

Tobidi ibu damenerume tomo dewa dawa manda manda binigo ogo

¹ Ani laya handala ini andaga lone dai bialu i one Anabi i igini Tobaiasabi heba mandagi harima. Ani daibu hewagola horo timbuni mini Pendigosi layagola tigua inaga tomo timbuni dawa hene.*

² I biruwa handalu hewaria tomo tara tara de-waore wiane handaru. Ani hondowa ina Tobaiasahondo lamialu, Ina mbirali yagibanoore howa ibu ko nabiaga tigabiore mbira taya bialu haru halu ibule pu. Tomo ina haru mandagi namiya haru halu dai bibe. Ina libu ibalibulo hondo biragua.

Ninibani agali mbira homelo bo wahenego ogo

³ Tobaiasa ibu pu piyago ibugua abale ga lama daibialu howa lalu, Aba aba-o ina damene mbira áyu ogoniore homelo bo wahaya. Tigua agali ogoni golowa homayagolaibunaga tingini magedi hamani bai heneya, lene.

⁴ Anidagua layagola i mogo timbuni lalu tomo emeneorebi mbira nane. Ina heyalu abale puwa

* **2:1:** Har 23.16

agali homene ogoninaga tingini anda emene mbira heagoha mo do haru.

⁵ Ani mo do halu ini Ngode Datagaliwabenaga deni dodo para nahe bayale holenaga ibaha wayawaya biru. Biai halu tomo nalu berewaria inaga bu miniha genda timbuni biya. Ani biyagola i dugu bialu biruwa agali Anduane Homogonaga bi mana latagi haga Amosohanda✧

⁶ wali agali Bedele tanoha hearuhondo mbiwia halu mani tagira ibulebiragonaga bi lowinigo mitangi biru. Amosohanda mbiwia halu lalu, Ina Ngode Datagaliwabehondo bi lolene horo timbuni tagira ibirangi wali agali homenerunaga dara ho holene mo wia aribia helolebero. Tinaga turu holene horo ngemiru mo genda ho holene wia aribia helolebero lalu mbiwia ho wini.✧

⁷ Alendo halu ni paliyagola ina puwa homali bialu agali biago mo hora haru.

⁸ Anigo ainde agali i andaga mandagi handa ainaj hearume i hondowa mege bialu lalu, Agali ogoni ibu mbirale ngaru lo manda nabiagabe tobaneda. Bamba ibugua agali homene tingini wiaru mo hora halu hearia tigua ibu bo wahole talima ibaga bialu hayagoni ndobe. Ai áyu ogoni dege bialu kagonida, laga bialu mege bialu hene.

Tobidinaga de ko henego ogo

⁹ Ainde ina agali homene mbira mo hora harugome ini Ngode Datagaliwabenaga deni dodohe haru. Ani haruyagola horo ogoningsi dege mbira ini Ngode Datagaliwabenaga deni dodo nahe holenaga ibame wayawaya biru. Ani bialu mani

✧ 2:5: Dag 19.11-13 ✧ 2:6: Amo 8.10

tagira puwa anda hái heago kawareni mandaha paliru. Mbiraga ogoningi poboyogo timbuni biyagola inaga embone agame dambi nahe paliru.

¹⁰ Ega emene maru nde i palirudagoriani anda hái daligahayagi biragayago i manda nabi paliru. Ani palewaria ega biagome ti inaga deni tope hayagola mbirale pele mbirame inaga de pai haya. Ani biyagola ina anogoda heria biamogo bilo pialu hewaria tigua inaga de mo bayale nahaya. Ahiga ibugua mali kirani i handaya ho henego ainde ibu dindi tara Elama dindiha hama piya.*

Tobidi ibu onela lai lenego ogo

¹¹ Ahiga ibu peaha i one ibugua aga wali marume muni mule wabialu bedadagua dege wabialu berene.

¹² Ibugua aga uruni wabiai halu yalu poragola agalime muni miaga hene. Horo mbirungi ibugua aga dewaore wabialu agali yolo bule wabibe layadago hearia wabu yalu piya. Ani yalu piyagola agali biagome aga tigatiga yolo bulene winidagua yolo bialu ibugua biabe bayale biyadagonaga mo turu halu nogo meme igini hongolo mbira bame minu miniya.

¹³ Ani biya handala i one ibu andaga dai biyagola nogo meme igini mbira gu layuane hale haru. Ina bi hongo howa ladaga halu Ana ibuhondo hale halu lalu, í nogo meme ogoni agoha hearia haru ibiribe. Nogo meme ogoni page haru haribe. Ai nogo ogoni anduane karia haru

* 2:10: Mg 5.26

dai bibe. Mbirale page binigo nolene nawiore ndobe, laru.✧

¹⁴ Ani larugola Ana ibugua ladai bialu lalu, O ndo tigua inaga aga biago yolo muni karulape ngialu nogo ogoni i mo turu halu bame minu ngiya, laya. Ani layagola ina Ana ibunaga bi ogoni mo henene nahe howa, Nogo ogoni yalu daiore bibe, laru. Ina taga howa keba ha dege bialu inaga dengui darama biya. Ani bu hewagola Anahanda bi hongo howa ihondo lalu, Ayu i agali ogobiore heneda lalu handarogoni. Ina wali agali maru bu karu mitangi halu biamogo bulene manda bu hariligo ainde i biamogo bulenego manda nabioire kegonida, laya.✧

3

Tobidihanda Anduane Homogohondo bi lenego ogo

¹ Ani layagola i miniha mogo lalu taga haru. Ina dugu bialu howa Ngode Datagaliwabehondo bi ogodagua laru.

² Anduane Homogo i tigabiore kegoni. Ina dara holene nawi ngagoria howa dara haabo haga ke. Iname biabe bialu kemaru tiga tigaore mo tale biaga ke.✧

³ Ayu ina ihondo hale halu ihondo bayale bibe laro. Ina ko bialu harugonagabi mana ko damene ina ko biruda lo manda nabi howa bialu harugonagabi pani nangibe laro. I mamaliru tigua mana ko bamba bialu henerunaga ihondo pani nangibe.

⁴ Heneneore tigua ínaga bi mo wahalu ínaga bi mana lo ngagohondo mine halu hene. Ani bialu heagola ina waitigime inanaga mbirale wimaru mo kayu yalu inane garabaya mini yu pialu ina aria maru bo wahai halu biya. Ina ina taliatagi halu dindi tara wiaruha purogo lelalu wali agali tara bu hearu ti dege dombenaha heledegoni. Anidagua birigola ainde tigua inahondo gi do lalu mege timbuni bialu kagoni.

⁵ Halu dewaoreni ina i mamalirume ko biyaru tale bialu ko ina binirubi tale bialu harigoni. Iname ihondo mana bayale nabi harima. Iname ínaga bi mo waharima. Anidagua bialu harimagome ina mana inahondo bialu hariruni tigabi bulene wiadagua biri.

⁶ Ayu ina ihondo bulene ngago biai habe. Inaga holene áyu ogoni biba helalu ínaga tingini dindiha daibilabe. Heneneore i homolene karulapeda. Tigua ihondo bameore mege bialu karunagabi genda tara tara ihondo mo ngialu kagonagabi ínaga bu miniha mo ko henego ko. Anduane Homogo ina bi dege lalu iha genda ngaruni mo wahai habe. Bayale haabobo bu holene ngagoria i holiya helabe. Ainde ínaga bi larogo hale hole ínaga hale pai nahabe, lalu Tobidihanda Ngode Datagaliwabhondo bi lene.✧

Sarahanda genda yu berenego ogo

⁷ Horo ogoningi Media dindiha Egebadana tano wiagoria biabe bia haga wali mbira berenegome Laguele wane Sara bereago mege bini.

✧ **3:6:** Dag 11.15, 1 Kin 19.4, Yob 7.15, Yna 4.3

⁸ Ai Sara ibu agali kahalū penego ainde agali uruni Sara heba horo mbiru hangubi mbira mandagi palia nabi heaore dege dama mbira mini Asamodeusu laga heagome agali uruni homelo mbira mbira bo wahaga bialu bo wahai hene. Anidagua bini bereagola wali biabe biaga berearume Sarahondo lalu, Ina agali í agalini biaruni bibahende homelo bo manogo bia haga biriya. Í agali kariali uruni baba mandagi paliai harigo yu ainde mbirago ibugua í yamu ko bere nalayiya.

⁹ Ina bame keba halu ina balu kego irane agibe. Í agalini ti homeneyagua nde inibi ti haruru talima polene nga. Iname í waneigini lenego mbira dengui nahondolomaya í aniore bulene nga, lene.

¹⁰ Sara ibugua bi gendabi uruni hale howa ibunaga bu miniha genda timbuni halu ibuni pu nogo dalu homolene kaware manda bu berene. Anigo ainde ibunaga mini iriari bialu ibuni lo manda bialu lalu, I aba wane nde mbiraore i hangu birarugo i pu nogo dalu homaruyagua nde i aba agali waheore kagoha dara holene timbuniore mo anda ibilolebada. Anidagua bero-gola ibu abale homaliha warape holeberoda. Anidagua buledago ai wahalu ini manogo bialu homa nabi waholiya, lo manda bini.

Sarahanda Ngode Datagaliwabhondo bi lenego ogo

¹¹ Sara ibu windo wiagoria kaware heyu howa ibugua Ngode Datagaliwabhondo bi lamialu

lalu, Inaga Anduane Homogo Ngode Datagaliwabe inaga mini yaraga holene hameledo. Iname horo bibahendengi inaga mini yaraga haabo halu holomaya. Mbirale bibahende ina wabini ngarumebi karumebi ininaga mini yaraga haabo halu holene nga.

¹² Ina í de handaya howa ina i biamogo bibelonga maliaho bedogoni.

¹³ Ina bi hangu laregola inaga holene ogoni ereba holene nga. Anidagua biragola bi ko lalu karuni lone hale naholebero.

¹⁴ Anduane Homogo-o ina agali baba mana ko mbira nabioire bedogo í manda bide.

¹⁵ Ina dindi ogoha garabaya íbu harimago howa ina halu mbira hangubi inaga mini mo nagalone halu mo ko naheorebi i abanaga mini mo ko nahebi biraru. I aba ibunaga paluni ngaru holene íbu waneigini mende nahebi inane dameneore mbira i dabu bulenebi naheore. I aba íbu wane mbiraore i hanguore bedogoni. Agali i agalini karia biaru homai haya. Ainde íbi homolene ngago agi bialu biruliyada. Anigo ainde Anduane Homogo inime inaga holene hamarobi nalo-leyagua nde ina i dara halu baya hangu handaya ho holene nga. Mege bialu bi ko lalu karuni lone hale holene hame naledo, lene.✧

Ngode Datagaliwabehanda dahuliyali mini Labaele ibugua Tobidi Sarala biamogo bilo ibilenego ogo

(3.16-6.17)

Ngode Datagaliwabehanda Tobidi Saralanaga bi hale henego ogo

¹⁶ Ai horo ogoningi Ngode Datagaliwabehanda dahuliya andaga howa Tobidi Saralanaga bi layago hale hene.

¹⁷ Ibugua ani layago hale howa Tobidinaga deni mbirale pele ira hagua aleme dambi heago mo wahole dahuliyali mbira mini Labaele ibilene. Ani bialu Labaele ibugua Tobidi igini Tobaiasa ibu Laguele wane Sara dabu bilonaga bi mo tiga bule ibalu bini. Tobaiasa ibu Sara damene hameigini mbiraore dege howa libu dabu bulene karulape hene. Ani hayagola nde Ngode Datagaliwabe ibugua dahuliyali Labaelehondo dama mini Asamodeusu Saraha karulo heago taliatagi helo ibilene. Ai ogoningi dege Tobidi ibu tagiraha howa andagaha ibiyagola Sara ibu nde Egebadana tanoni ibuni andaha hobane daligahayagi heagoha howa tagira ibalu hene.☆

4

Tobidihanda bi bayale Tobaiasa laminigo ogo

¹ Horo ogoningi dege Tobidinaga mini wálayagolaibunaga muni mbira bamba agali mbira mini Gabaele Media dindiha Lagese tano wiagoria heago minigo mitangi bini. Gabaele ibugua muni ogoni mo ngelowa handaya ho hene.

² Tobidi ibugua mitangi bialu ina Ngode Datagaliwabehondo lamialu, I homoliya yupe habe,

☆ 3:17: Dag 36.6-9, Tob 6.10-12

larugoda. Ainde anidagua larugodago i igini Tobaiasa olowa ibu lalu muni ogoninaga te lamuliya lo mitangi bini.

³⁻⁴ Ani mitangi buwa Tobidihanda Tobaiasa olalu ibu lowa ibuhondo lamialu lalu, I igini-o i homaroangi baya hangu hora holene ngadagua hora habe. I ani homedoha i aiyahondo mana bayale hangu bialu haabo habe. Ina ibu baya hangu handaya ho haabo halu ibu homaragola inaga homali kagoria kaware dege hora habe. Ibugua genda tandaga handalu biruwa i taba henenegobi i handaya ho berenegobi embeda nahabe. Ina ibunaga bu miniha turu ho biraabo helo berelalu ibu mo genda nahabe.*

⁵ I igini-o ina horo bibahendengi Anduane Homogo inaga Ngode Datagaliwabe kago embeda nahe habe. Ani bialu mana ko nabioire habe. Ngode Datagaliwabenaga mana ngago pugua nabi habe. Ina mana bayale tigabi ngaru bialu haabo howa mana ko biaga karu baba mandagi nahabe.

⁶ Mbirale ina bialu kego damene bibahende bayale hai helo ini tigabi holene ngadagua haabo habe.

⁷ Mbirale bayale ina yu kego aria maru tale bialu wali agali maru Ngode Datagaliwabenaga hariga ngagoria pialu haga karu talebu migi bialu habe. Wali agali maru karuhondo mbirale talebu mialu howa hame nale mibe. Wali agali yagibano karuhondo biamogo bialu miriyagua nde Ngode Datagaliwabehanda inibi biamogo bulebira.*

* 4:3-4: Har 20.12, Sir 3.16

* 4:7: Man 15.7-8, Min 19.17, Sir 3.30-4.6, 1 Yo 3.17

⁸ *Í*nime mbirale agua wirudabe hondole dagalo manda ala buwa talebu mibe. Dewaore wiriyagua nde dewaore mibe. Emene wiriyagua nde harugo lowa hanuni talebu ki howa mende mibe.✧

⁹ *Í*na ogonidagua biriyagua nde *ín*aga mbirale mo do haradagua berego mani *í*ha genda tagira ibirangi ibugua *í* biamogo bulebirago ani bibe.

¹⁰⁻¹¹ Mbiralime yagibano karu biamogo bialu kago Ngode Datagaliwabehanda dahuliya andaga kagome mana ogoniore loma baya gibiore ogonida lowa ibu turu haga ka. *Í* homeneru haga humbirini andaga arumahe ngagoha pialu mo ko naholenaga mana urunidagua bialu habe.

¹² *Í* igini-o *ín*a wali bedaru baba mana ko nabibe. Ina Ngode Datagaliwabenaga biabe bia haga kemago ai *ín*a wali inane aria bedaru aria dege dabu bibe. Wali tara bedaru aria mbira dabu bulene nawiorego nadabu bibe. *Í* igini-o Noa mitangi bialu Abarahama Aisaga Yagababi mitangi bibe. Agali uruni ti ina mamali bamba hene. Tigua wali tini damene berearu dege dabu bigi bini. Ani biyagola ti waneigini tini Isaraele dindiha helonaga Ngode Datagaliwabehanda waneigini tihondo migi bini.✧

¹³ *Í* igini-o *ín*a *í* damene bu karu gubalini ho habe. *Í* mine halu daliga timbuni hene tingi howa ti wane bedaru mira dabu nabi wa nahabe. Mana ogoniale beregome genda erekuibi ngaru mo yu anda ibuleberego nabibe. Mana ogoni ogobi nga. Biabe bulene manga ho heagua nde mo ko holenebi hina garibilo holenebi mo yu anda

✧ **4:8:** Sir 35.12, 2 Ko 8.11-13 ✧ **4:12:** Iba 37.9

ibagagobiore nga.✧

¹⁴ Agali biabe biaga karu tinaga yolo horo biabe birangi dege abale mibe. Yolo horo mendengi mule ngelo nahabe. Ínaga mana bayale tigabi bialu kegoni. Ngode Datagaliwabe andaneha kegola ibugua íhondo yolo bayale biadai bulebira. Í igini-o íniore baya hangu haru halu ínaga hame baya hanguore haru hai habe.

¹⁵ Mendealime ínihondo mbira bilo hame nalar-iligo damene ína mende kagohondo nabibe. Í lulu yu holigo waini iba dewa nanabe. Lulu iba naabo holeni nahabe.✧

¹⁶ Wali agali tomo garibilo karu tomo nelu mialu aga nabi karu íninaga aga golo mibe. Mbirale dewa wua hariyagua nde tale bialu maru yag-ibano karu mibe. Mbiralihondo mbirale talebu mialu howa ínaga bu miniha hamelalu genda nahe howa mibe.

¹⁷ Agali tigabi kago homaragola ína ibu one waneigini homa duguanda bedaria tomo dawa hanalu puwa mibe. Anigo agali ko biaga kago homaragola anidagua bulene nawigo ani nabibe.✧

¹⁸ Agali manda timbuniwi kagohondo ibunaga mini ngago hale hole taga nahe howa hale habe. Ani bialu mbirali mini gigabiwi kagome í biamogo bule bialu kago erembira muleni namibe.

¹⁹ Ína horo bibahendengi Anduane Homogo ínaga Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga halu holene nga. Mbirale ína buleberegó damene bibahende bayale helonaga í heba

✧ 4:13: Min 16.18 ✧ 4:15: Md 7.12, Lg 6.31 ✧ 4:17: Man 26.14, Sir 12.4-7

mandagi haabo halu í biamogo bia lalu Ngode Datagaliwabehondo bi laabo habe. Hale ha. Dindi tara tara ngaruha agali bu karu tiha manda bayale tininaga wini mbira nawiore ka. Ogonidagua bidago irane Ngode Datagaliwabe ibuni manda bayalenaga tene ka. Ibunaga hameme mbirale bayaleru mo talebu tahaga biaga hene. Ani bialu maru ibugua turu nahe karu bo wahai habehe ka. Bi mana bayale ina íhondo langigi berogoni baya hangu manda biaabo habe.✧

²⁰ Tobaiasa-o áyu bi mbira íhondo langerogo, Bamba ina muni timbuni mbira Gabariasa igini Gabaele ibuhondo minigo ibugua ngelowa dindi mini Lagese tano Media dindi ngagoria wu ka.

²¹ Ani ngogo ainde ini yagibano holobada lowa miniha genda nayi habe. Ina Ngode Datagaliwabenaga bi ledago talialu howa ko bulene ngaruhondo wandialu hariyagua nde ibugua íhondo miniha turu ho kagola í agali mbirale dewawi holebere, lalu Tobidihanda Tobaiasa mana lene.✧

5

Tigua dindi kaundiaha palenaga mbirale mo manda manda binigo ogo

¹ Tobaiasahanda ibu abahondo bi ladai bialu lalu, Ina mbirale íhondo bibe lalu langiriruni bibahende biai holebero.

² Anigo Gabaelehanda muni yu haruago agua mo poliyadabe. I ibu handa nabidogo. Ibugua i

✧ 4:19: Min 3.6, 16.3, SMG 16.13, Lg 1.52-53 ✧ 4:21: Sir 1.16-17, 2.8-9, 1 Ti 6.6-8

abogoda lo manda bialu muni ihondo agua ngulubadabe. Ayubi nde ina Media dindi polene hariga manda nabi kogoni ndobe, lene.

³ Tobidihanda ladai bialu lalu, Ina beba mbira bamba Gabaele iyame iyanaga mini gili binigo ai ina buda ki binigo ai budini mendego Gabaele ibu yalu mendego ini yu kogoni. Beba Gabaele ibunagago i yu hewane mali pira kira (20) piya. Ai áyu ina agali bayale tigabi hongohe mbira í heba hariga pialu libu haru mandagi dai bulene bayale mbira taya bialu haru dai bule pu. Libugua pialu dai berebigola ibu yolo bimiya. Anigo ai ina muni Gabaelehanda hondo helo miwadago ala mo yalu ogoria dai bule pudaba, lene.

Tobaiasahanda Labaele ngola henego ogo

⁴ Ai ibugua agali mbira Media polene hariga manda bi ibula Media polenaga mbirali taya bima pene. Ibu andaga howa wene pole pialu hearia abaleore Labaele ngola hene.✧

⁵ Agali ogoni Ngode Datagaliwabehanda ibileneda lowa Tobaiasa ibu manda nabi hene. Ani howa Tobaiasa ibugua Labaelehondo hale halu lalu, Í aniali kebe, lene. Ani layagola Labaelehanda ladai bialu lalu, I Isaraeleali kogo. I í damene dege mbirago i Niniba tanoha howa ibinigo ai biabe taya bero, lene. Ani layagola Tobaiasa ibugua hale halu lalu, Media dindiha polene hariga í manda bidebe, lene.

⁶ Ani hale hayagola Labaelehanda ladai bialu lalu. Ina pialu agali í damene Gabaele kago andaga pialu paligi biruli. Ibu andaga Lagese

✧ 5:4: Hi 13.2

tano mbira ngagoria ka. Egebadana tano timbuni ngagoria howa pialu Lagese tano polenaga handa halu kira paliaga. Lagese tano ogoni hari hombeneni nga, lene.

⁷ Ai Tobaiasa ibugua Labaelehondo lamialu lalu, Hambio ina i aba lamule porogo ina ogoria hondo habe. Ina iya haru Media dindi mbaliya hame ledogo pialu dai buwa i yolo nguliya, lene.

⁸ Ani layagola Labaele ibugua lalu, Karulapego ina ogoria kogo ina pialu lu nahe abale dai bibe, lene.

⁹ Ai Tobaiasa ibugua puwa ibu abahondo lalu, Agali ila Media dindi polene mbira hearia handa walia haru, lene. Ani layagola Tobidihanda ladai bialu lalu, Ina puwa agali ogoni haru halu ibule pu. Ina agali ogoni ibu hameigini emene ai ari-adabe dabo hondoliya. Ani bialu ibu agali bayale ila haru hariga mandagi pobebedabe hondoliya haru halu ibule pu, lene.

Tobidi Labaelela ngola henego ogo

Ai Tobaiasa ibugua puwa Labaele olowa lalu, I abahanda i ibu bedaria ibabelo hamelo beda, lene. Labaele ibu andaga tamuha anda ibiyagola Tobidila ibiribe lalu mo bila hene. Ai Labaele ibugua Tobidi hale halu lalu, I bayale holedabe, lene. Ani layagola Tobidihanda ladai bialu lalu, I agua bialu karulape bayale holeda. Inaga de ndibulo wahene mbirale mbira deme handabe nahe bedogoni ndobe. Ina wali agalime bi larago hale holeberogo ai deme nahondolebero, lene. Ani layagola Labaelehanda ladai bialu lalu, Mbirale ogoninaga mini burugu nalabe. Emene

howa Ngode Datagaliwabehanda lone í mo bay-ale holebira, lene. Ani layagola ai Tobidihanda Labaele lamialu lalu, I igini Tobaiasa ibu Media dindiha polebirago ina ibu hariga mo walia haga bima libu haru mandagi polene karulape kebe. Pialu dai berebigola nde ina í yolo nguliya, lene. Ani hale hayagola Labaelehandanda ladai bialu lalu, Ina dewa haluore dindi ogoniha hariga hari bare bare wiagoha pearubi dindi ulini panda panda dangi pale wiaruhabi ibaga biai henego hariga baya hanguore handalu manda biaore kogo ina ibu heba mandagi polene karulape, lene.

¹⁰ Ai Tobidihanda hale ha dege bialu lalu, Aiore i nenege-o í nde hameigini timbuni ai aria howa aba igini emene ai aria kebe, lene.

¹¹ Ani layagola Labaele ibugua ladai bialu lalu, Irane aginaga ina mbirale uruni hale howa manda buleberebe, lene. Ani layagola Tobidihanda lalu, Inaga minibi í aba igini emene minibi tiga tiga langibelo hame ledó.

¹² Ani layagola Labaelehandanda ladai bialu lalu, I Ananaiasa igini Asaria kogoni. Ananaiasa ibu í damene dege mbira ka, lene.

¹³ Ani layagola Tobidihanda Labaele lamialu lalu, Ina i andaga ibirigo bayuwa ibiridago ainde i igini-o Ngode Datagaliwabehanda tawe helo. Aiore inibi í aba aiyabi baya hangu daba hondole-naga hale ha dege buleberogo ina ihondo keba nahabe. Ina handalu koria ai ini damene dege howa damene bayaleha howa ibiridane hendedo. Ananaiasa Nadanala libu Semaia igini kago i manda bido. Ina Ngode Datagaliwabehondo

lomabu mule Yarusaleme pole mandagi poro-mali. Í hameigini tiore wali agali bayaleore howa í damene uruni hongoheore mbira ka. Ainde libu harigani porabigotha Ngode Datagaliwabe ibunime libu baya hangu handaya ho helo laro, lene.

¹⁴ Tobidihanda laabo halu lalu, Ina í horo mbira mbira bibahendenaga yolo ngialu libu tomo nal-ibulobi muni ngia dege bulebero.

¹⁵ Ainde í Tobaiasala baya hanguore ibaga bu hariyagua nde yolo muni maru lone tago halu ngulebero, lene.

¹⁶ Ani layagola Labaelehanda ladai bialu lalu, Í miniha gi nahabe. Iya harigani pialu howabi dai bialu howabi waitigi mbira ngola nahe bayale dai bulebereba. Harigani áyu iya mo ko holene mbira nawi hariga bayale nga, lene. Ani layagola Tobidihanda ladai bialu lalu, Ai Ngode Datagaliwabe í heba mandagi pelo laro, lene. Ani lowa ibugua Tobaiasa olowa lalu, Igini-o ai libu pilibulo. Ngode Datagaliwabe ibunaga dahuliyali bayale kagomebi libu baya hanguore haru pialu lone haru halu dai bilo laro, lene. Ai Tobaiasa ibu pole pialu howa ibu aba aiyala nunu lene. Ai Tobidihanda lone lalu, Mo ko holene mbira ngola nahe bayale ibagabu halu dai bilibu, lene.✧

¹⁷ Anigo ai Tobaiasa aiyahanda hongo howa dugu bialu howa lalu, I igini ogoni aguanaga pu larebe. Iya handaya ho holene iya igini mbiraore ogoni hangu ndobe. Iyanaga tomobi maruale iya burupale ngago damene aiwa taya bulubadabe.✧

✧ 5:16: Pig 24.7, 24.40 ✧ 5:17: Pig 24.7, Har 23.20, Iba 91.11

¹⁸ Ai ína muni biago mo yu dai bulenego hame timbuni lo kego ainde í igini pu ereba hayagua hame nalolebere bada.

¹⁹ Ainde Ngode Datagaliwabehanda inahondo mbirale bayale dewaore ngiyaru yu howa turu hagabu holene abida, lene.

²⁰ Ani layagola Tobidihanda ibu onehondo ladai bialu lalu, Ínaga bu miniha genda nahe waha. Tobaiasa ibu bayale pialu bayale dege ibagabu halu lone dai biragola ínaga deme lone hondoleberegole nale waha.

²¹ Libunaga ína genda holene nawigo miniha genda nahabe. Dahuliyali bayale mbira Tobaiasa heba mandagi biaga bu holebira. Ibu ibaga bu haragoha bayale halu ibu lone dai bulebira. Ibu bayale karulape áyu kagobi dege holebira, lene. Ani layagola ibu dugu nabi berene.✧

6

Tobaiasahanda wena minigo ogo

¹ Ai Tobaiasala dahuliyali biagola Media dindi pole pialu Tobaiasanaga biango heagobi ti haru mandagi pene. Libu pu dege bialu alendo ni anda pialu paliyagola libu Iba Taigirisi peago angeni haanda palene.

² Tobaiasa ibu ge wayawaya bolenaga ibaha daliape hene. Ani biyagola wena timbuni mbi-rame ibaha howa pogoladaga halu Tobaiasanaga ge mendego nole bini. Ani biyagola Tobaiasa mogolalu ya lene.

✧ 5:21: Tob 6.16, 10.6

³ Ani layagola dahuliyali biagome olowa lalu, Wena ogoni yupe halu peloleni hongo howa minu yania habe, lene. Ani layago hale howa Tobaiasahanda wena biago minu yania howa iba angeni gililo yu irigi hene.

⁴ Ani biyagola dahuliyali biagome Tobaiasahondo lamialu, Wena ogoninaga buni gubalini lilinibi baya hangu dugu wiai habe. Wena buni gubalini lilini uruni marasini bayaleorego iya pialu yalu dai bibiyago baya hangu mo ngelabe. Tini maru maru bu karu dugu wahai habe, lene.

⁵ Ani layagola Tobaiasahanda dahuliyali biagome bibe layadagua bini. Ani biai halu wena biago hirini. Hiruwa dagane mende libuni nalu mende harigani nole Tobaiasa ibugua nuha henene. Libu pu dege bialu Media dindi anda pene.

⁶ Tobaiasa ibugua dahuliyali biagohondo hale halu lalu, I hambu Asaria-o ai wena bunibi gubalini lilinibi dugu hanaribagome warago agialego mo dabi holebirabe, lene.

⁷ Ani hale hayagola dahuliyali biagome ladai bialu lalu, Wena buni gubalini lilinibi irani delaregola dama wali agali mo ko haga karu ibida piai holebira. Wali agali mo ko halu henego yu wahalu ibida piai howa mani lone wali agaliha hole dai nabulebira.

⁸ Ai wena buni dugu yidegonime mbirali de ko halu deha hagua paleaguabi mbiraleme de andane halu nde handabe nahe heagua nde ina mbirali de kohe bedagonaga de wena buni ogonime domalu mbiraleme de dambu kago pulo waharegola de lone bayale halu handabehe holebira,

lene.

Tobaiasa Labaelela libu Egebadana tano pole-naga harigani pialu henego ogo

⁹ Tobaiasa Labaelela Media dindini anda pialu ai Egebadana tano ngago kaware dege anda pole pene.

¹⁰ Ani puwa Labaelele ibugua lalu, I hamene Tobaiasa-o, lene. Ani layagola Tobaiasahanda ladai bialu lalu, Áyu mbiraga haragola iya agali í damene Laguele andaga palibiya. Agali ogoni ibu wane mbira mini Sara beda.

¹¹ Íni ibu dameneore kegoni. Inanaga mamali mana ngagome wali ogoni dabu bulene karulape íore kegoni. Ani bialu ina mamali mana mende ngagome wandari abanaga paluni ngago damene bibahende mo yai holene karulape íni dege kegoni.

¹² Wandari ogoni ibu baya taraore mbirani ibu gi nahaga mbira beda. Ibu ababi agali bayale dege mbira ka. Ani kago ainde áyu mbiraga ína wandari abala bi lalu ína ibu wane ogoni dabu bulene karulapebe lalu hale holiya. Ina manda bu handalu koria ibugua wandari ogoni íore ngiragola dabu bibelo. Ai Lagese howa dai berebangi dabu bialu tomo timbuniore dawalu tomo namiya. Laguele ibugua wandari ogoni agali mendeme damu ibiragola e nalolebira. Ani bialu ibugua Sara í dabu bibelo ngulebira. Ibu wane ogoni agali mende dabu bilo miyagua Mosesehanda mana lowini ngagome lalu wandari aba homelo bo waholene nga leda. Í hangu ibu wane ogoni dabu bulene karulape howa ibunaga paluni

ngago karu lolenebi karulapeore kego manda bida. Ani bidago ai ina bi larogo baya hangu hale habe. Áyu mbiraga ina Sara dabu bibelogo Laguele iyame bi lo tiga bialu mo tiga biai holobaya. Ani bialu Lagese dai berebangi Sara haru halu dai bibiya, lene.

¹³ Ani layagola Tobaiasahanda Labaelehondo ladai bialu lalu, I hamene Asaria-o Sara ogoninaga te maru agali marume layane hale haru. Tigua lalu agali karia bibahendeme wali ogoni dabu bigi binigo ainde agali uruni ti mbiraga mbira mbirani tini dabu bigi biyadangi wandari ogoni baba mandagi palia nabi howa wandari ibu tamuha wene anda pialu hearia agali uruni homaga biniya.

¹⁴ Te tigua layane hale harugo agua laya. Dama ko mbirame agali uruni bo wahaga biaga laya. Dama ogonime Sara bo wanahe agali ibu padagotha pole kaware porago bo wahaga, laya. Ani layago ainde i aba aiyala waneigini mende nahe i hangu kogo ainde i giba. I homaruyagua nde i aba aiyalame dara timbuni howa libubi homaragola mo hora holene libu igini mende nahe, lene.

¹⁵ Ani layagola dahuliyali biagome lalu, Ainde í abahanda bi galone lawai hayago embeda haribe. Í wali mbira ini dameneore bedago dabu bulene nga laya. Ai bi o larogo baya hangu hale habe. Dama ko ogoninaga ina gi nahabe. Í Sara dabu bule pu dege bia. Áyu mbiraga Laguelehanda Sara í dabu bibelo ngulebira.

¹⁶ Ai ina Sara ibunaga tamu hobane kagotha

anda pialu howa wena gubalini lilinibi hanarigo yalu anda puwa irani delaregola dalu hagua biragola tumutumu biragome anda tamu hobane ogoniha danguame holebira.✧

¹⁷ Dama ibu tumutumu birago ngu halu ibida puabo halu Sara bedaria lone dai nabulebira. Anigo ai libu mandagi palia nabi dege biruwa pigane libugua dahuliya andaganaga Anduane Homogo kagome libu dara halu baya hangu handaya ho haabo helo ibuhondo bi ala lalibu.✧

Hale harene. Gi nahabe. Ngode Datagali-wabehanda dindi pigane wabiangi howa Sara ibu í one berelo manda buwa berelene. Ína dama Sara ibuha kago taliatagi halu Sara í dindiha haru halu polebere. Sara libunaga waneigini dewa haragola libunaga waneiginiruhondo turu howa miniha dungulo holeberebi. Mini dege dindi nahabe, lene.

Ani layagola Tobaiasa ibugua Labaelehanda bi layago baya hanguore hale hai hene. Ai Tobaiasa ibu aba dameneha Sara libu hameigini mbiraore kago manda bu hene. Ani manda buwaibunaga miniha Sara gubalini timbuniore ho howa ibugua Sara dabu bulene hamelo hene.

Tobaiasa Sarala libu turu ho henego ogo

(Be 7-9)

7

Tobaiasa Labaelela Laguele andaga anda penego ogo

✧ 6:16: Tob 5.12 ✧ 6:17: Pig 24.44

¹ Ai Tobaiasa dahuliyali Labaelela Egebadana tano anda pialu howa Tobaiasahanda lalu, I hamene Asaria-o ina i abaleore Laguele andaga haru pobe, lene. Ani lalu dahuliyali biagome ibu Laguele andaga abale haru piyagola Laguele ibuni andahane tagirayagi pabe bu mabu biago tagira haneni berearia hendene. Labaele Tobaiasala libugua bi ala lalu, I bayale bedebe, lene. Ani layagola Laguelehanda ladai bialu lalu, Libu bayuwa ibiribidago ai andaga tamuha anda ibidaba. I andaga ibiribidago bayuwa ibiribida, lene. Ani lalu Laguele ibugua ogolabo ibu andaga haru anda puwa ibu one Edena olene.

² Ibugua Edenahondo lalu, De handa. Igiri ogo ibu dengui i damene Tobidi handalehedago be ani ndodabe, lene.

³ Ani layagola Edenahanda libuhondo hale halu lalu, Libu ani howa ibiribibe, lene. Ani layagola Tobaiasa Labaelela libugua ladai bialu lalu, Iya Isaraeleali Nabadali hameigini aria ibu henego. Ai ayu iya Asiria dindiha tano timbuni Niniba tano ngagoria minu yu henego ogoreni howa ibiriba lene.

⁴ Ani layagola Edenahanda libuhondo hale halu lalu, Ina damene Tobidi mbira kago libu manda bidabibe, lene. Ani layagola libugua lalu, E iya manda bidaba, lene. Ani layagola wali biagome hale halu lalu, Ibu bayale karulape kabe be agua kabe, lene.

⁵ Ani hale hayagola libugua ladai bialu lalu, Ibu bayale karulape ka, lene. Ani lowa Tobaiasahanda lalu, Tobidi ibu i aba, lene.

⁶ Ani layago hale howa Laguele ibu mogo

lalu ibunaga deha de iba abale pugulopebe bini. Ibugua turu timbuni halu Tobaiasa nunu lene.✧

⁷ Ani buwa ibugua lalu, I igini-o Ngode Data-galiwabehanda i mo bayale helo. I aba ibu agali tigabini bayaleore mbira ka, lene. Anigo ai Tobidi ibu de kohe beda layago hale howa ibugua hale halu lalu, Irane agime agali tigabi bayale ogonibigo ibugua wali agalihondo mana bayale tigabi hangu biaabo halu haga kagonaga denaga hongo ereba hene howa de handabe nahe haruada, lene. Ani lowa ibugua Tobaiasa yu hurubale bialu dugu bini.

⁸ Ani biyagola ibu one Edenabi ibu wane Sarabi ti haru Tobidi mitangi bialu dugu bai hene. Ani bialu Laguele ibugua nogo sibi wangabe mbira balu tomo timbuniore dawa manda manda bini. Ai Tobaiasa Labaelela libu wayawaya bai halu tomo nole manda manda bu biruwa Tobaiasa ibugua Labaelehondo lalu, I hamene Asaria-o Sara i dabu buliyanaga ina Laguele angi hale holeberebe, lene.

⁹ Bi ogoni hale howa Laguele ibugua Tobaiasa-hondo lamialu lalu,

¹⁰ Tomo nalu iba ala nabe. Ani bialu áyu alendo dege turu holebere. Ina Sara mulene agali mende nahe Sara dabu bulene i damene aba igini mbiraore iore kegoni ndobe. Anigo ai ina ihondo tigatigaore laro.

¹¹ Abale i wane ogoni agali kariali mini. Tibi nde ina hameigini mbiraore dege. Anigo ai ti dabu bigi binidangiore mbiraga Sara tamuha pole wene anda pugu biyagola abale homaga bini. Anigo

✧ 7:6: Pig 33.4, 45.14, Lg 15.20

uruni wahalu Ngode Datagaliwabe ibunime libu biamogo bulebirago í áyu tomo ibaru na, lene.

¹² Anigo ai Tobaiasahanda ladai bialu lalu, I tomobi ibabi ala nane bedoore í Sara ì ngule-ore labe, lene. Ani layagola nde Laguele ibugua karulapedalo manda bialu lalu, Heneneore larogo ìna ibu í ngulebero. Mosesenaga maname bibe ledadagua í ngulebero. Dahuliya andaganaga Ngode Datagaliwabe ibunime dabu bulene ogo manda mandabu heneda. Ai áyu Sara ibu í one berelo libu mandagi halibu. Ai Sara ibu áyu howa ìnaga biraragoni manibi biraabo helo laro. Dahuliya andaganaga Anduane Homogo kago ibunime áyu mbiraga libu handaya ho holebira. Ani bialu libu dara halu biamogo bilo laro, lene.*

Tobaiasa ibu Sara dabu binigo ogo

¹³ Laguele ibugua ibu wane olene. Ibiyagola Laguelehanda ibu wane gini gi yalu Tobaiasa berearia puwa Anduane Homogohanda libu mo bayale helonaga bi la halu lalu, Wandari ogoni gini yamia. Ai Mosesenaga mana lowini ngadagua wandari ogoni ibu í oneore berelo. Emene howa nde í aba libu dalu haru pialu harigani baya hanguore haru pobe. Libu haru bayale howa turu hagabu haabo halibulonaga Ngode Datagaliwabehanda libu biamogo bulebira, lene. ¹⁴ Laguelehanda ibu onehondo lalu, Beba mbira libu one agaliniore lalu dabu bini lalu gilibu wulenaga mo yalu ibu lene. Edenahanda beba biago mo yalu ibiyagola Laguele ibugua libu dabu binigo habo

* 7:12: Pig 24.50

nalolenenaga bi beba ogoriani gili bialu lalu, Ina Mosesenaga mana ngagome ledadagua Sara Tobaiasala libu dabu bilo merogoni, lalu gilibu wini.

¹⁵ Tigua uruni biai howa tomo nalu berene.

¹⁶ Mani Laguelehanda ibu one olowa lalu, Tamu hobane mbira mo manda manda bu ngelowa Sara ibu tamu ogoniha haru pobe, lene.

¹⁷ Ani laya handala Edena ibugua tamu hobane mbira mo manda manda bu ngelowa Sara ogoniha haru puwa berelene. Ani berelowa Edenahanda ibu wane dara timbuniore howa dugu bini. Mani ibunaga deha de iba ibiyago domalu howa lalu,

¹⁸ Sara-o miniha genda nahabe. Áyu dahuliya andaga haga Ngode Datagaliwabehanda í mo turu halu í miniha daraho bere nalolebira. Ani bulebi-rago ínaga mo palia holene karulo birabe, lene. Ani lalu Edena ibu tamu hobane wahalu tagira pene.

8

Tobaiasahanda Saraha dama heago bo taliatagi henego ogo

¹ Ai tomo naiho biruwa paluengi hayagola wandari aba ayalame igiri biago paluene anda hobane heagoha haru anda pene.

² Ai Tobaiasa ibugua bi mbira Labaelehanda layago baya hangu manda biaabo ho howa ibugua wena bunibi lilini biagobi nuha henenego tagu yalu puwa ira delaga wiagoria delene.

³ Ani delayagola dama biagome wena buni lilini biago dalu hagua tumutumu biyago ngu halu

ibida tagira pialu dindi abene unurahayagi Iy-ibi dindi wiagoha yagalalu pene. Labaelehanda haruru talima pugupugu bialu minu yania howa dama biago pu hongoheme gi geni dariba ho nge-lene.✧

Tobaiasahanda Ngode Datagaliwabhondo bi lenego ogo

⁴ Ai anda tamu hobane biagoha mbirali nabere Sara Tobaiasala libu hangu biruwa panga paya tagi hene. Ani biruwa Tobaiasa ibugua ibu onehondo lalu, Yamali-o ai Anduane Homogo ibunime iya baya hangu biamogo bialu handaya ho helo ibuhondo bi labiya heya, lene.

⁵ Ani layagola Sara ibu heyalu libugua Ngode Datagaliwabhondo libu baya hangu handaya ho howa mamage habe lalu bi lene. Tobaiasahanda Ngode Datagaliwabhondo bi lalu, Ina mamalirunaga Ngode Datagaliwabe-o iyame inaga mini yaraga holene karulape. Mbirale bibahende dindini ngarume karumebi dahuliya andagaha ngarume karumebi inaga mini dege yaraga holene nga.✧

⁶ Ina Adama wabu helowa ibuni hangu holene nakarulape heagola wali Iba Adama ibu one berelo Adamala mandagi ibagabu helobi ibu biamogo bilobi Iba Adamahondo miriya. Ani mirigola dindini wali agali bu karu bibahendenaga mamali libu hene. Inime lalu, Agali ogo ibuni hangu helo nakarlapedago ai ibuni ale dege mbira ibula mandagi helonaga wabule manda bimija, lariya.✧

✧ 8:3: Md 12.43, Ab 20.2 ✧ 8:5: IT 3 ✧ 8:6: Pig 2.18-22

⁷ Anduane Homogo-o áyu Sara ibu dabu biaga mana tigatiga ngagoria howa ina ibu dabu berogoni. Ina ibu de hondowa inaga miniha dimagoli hayagola bame haru pu ndo bero. Ani berogo ainde inime iya dara halu iya dindini lu howa mandagiore birudagua hagahaga bulubaya biamogo bibe, lene.

⁸ Ani lowa libu harume lalu, Aniore bilo, lene. Ani lalu libu mandagi palialu egabi lene.

Sara aba aiyalame gi henego ogo

⁹ Mbiraga ogoningi dege Laguele ibugua agali biabe biaga agali palearu barila howa tihondo lalu, Agali hora holene homali uli mbira abale tombole pudaba, lene.

¹⁰ Ani layagola Laguele ibugua irane mitangi bialu ai Tobaiasabi homa dege biragola wali agali maru karume ibuhondo oba halu mege buligonaga ani bini. ¹¹ Agali biaru tigua homali manda manda bu wiagola Laguele ibu anda tamuha dai buwa ibu onehondo lalu,

¹² Ai Tobaiasa homayabe nahomebe tobahedago ina biabe biaga wali mbirame de hondo pu bi la. Tobaiasa ibu homayayagua nde wali agali tara bu karu nahendedaha abale hora hamija, lene.

¹³ Ani laya handala Edenahanda wali biabe biaga mbirame lamu hale hedo yalu de hondo pu lene. Ani laya handala wali ogonime tamu hobane biagoha anda puwa handalu hearia libu palebiria hendene.

¹⁴ Wali biago ibugua handalu dai buwa Laguele Edenala lamialu lalu, Tobaiasa bayale pada, lene.

Laguelehanda Anduane Homogohondo bi lenego ogo

¹⁵ Ani layago hale howa Laguelehanda dahuliya andagaha haga Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga lalu, Ngode Datagaliwabe-o bibahendengi iname ínaga mini yaraga lalu haabo holene karulapeore kamagoni. Ínaga wali agalirume ínaga mini yaraga lalu haabo holomaya, lene.

¹⁶ Ina ínaga mini yaraga harogo irane ina ínaga bu habaneha turu holene tolatagi heledegonaga. Ína ina dara timbuni harigola mbirale inaha anda ibulilo giho hemago naibiya.

¹⁷ Anduane Homogo-o iname íhondo bi turubi tigabiore langulene karulape kama. Ani larogo irane ínime wandari igiri ogolabo dara ho haridagonaga laro. Libu aba aiyala waneigini mende nahe libu mbira mbira hangu hene. Ainde libu dindi ogoria homa nabi kebiangi turu ho ibaga bu helobi miniha mo palia holene karulo helobi ina libu dara ho haabo habe, lene.

¹⁸ Gao nale dege wiangi Laguelehanda agali biabe biaga biaruhondo lalu, Homa uli biago lone abale mogo bidaba, lene.

Dabu bulenaga manda manda binigo ogo

¹⁹ Laguelehanda ibu onehondo lamialu, Mberedi dewaore karulapelo hirabe, lene. Ani lamialu ibuni nogo bulumaga wangabe kira sibi wangabe maria lowa ibunaga biabe biaga agali hearuhondo, Bo bodobaga bialu dabu biragonaga tomo timbuni nole dawa manda manda bilimu, lene.

²⁰ Ibugua Tobaiasa olowa íbu lalu ibugua gi dolalu heneneore bulego laro lowa Tobaiasa abale pu nale Sarere kira helo helene. Ani helowa ibugua Tobaiasahondo lamialu lalu, Í tomo nalu ibabi nalu ila habiya. Ina Sara ibu abale agali penedaruha genda timbuniore yu berenego áyu ibu mo turu holebero.✧

²¹ Ani buwa mani inaga mbirale ngogo damene hanuni tale buki howa mende yalu í aba karia dai bibelo. Ai Edena iya homedebagola inaga paluni maru ngago í hai habelo. Iyame í gubalini timbuniore ho kabago ini manda bidego. Ai áyu í iya iginioire Sara ibu iya waneore bedagobi dege kegoni. I igini-o í gi nahabe, lalu Laguelehanda lene.

9

Labaele ibu Lagese tano penego ogo

¹ Mani Tobaiasahanda Labaele olalu íbu lowa lalu,

² Asaria-o ina agali biabe biaga maria haru ha nogo kamele kira haru ha bialu Lagese tano Gabaelenaga andaga pobe. Puwa ina Gabaele ibuhondo beba ogo bamba Tobidi libuni mandagi howa gilibu winiyago mo walia halu muni ogoni mo yalu dai bibe. Ani bialu Gabaele ibubi nde dabu bialu tomo timbuni nalu kamagobi nelu mba lalu haru halu ibabe.

³ Í manda bidegoni i aba Tobidi ibu i ibinidago horo ogodaguaore ibagabu halu dai bulebira lo manda bialu horo daga lalu ka.

✧ **8:20:** Pig 24.54-55

⁴ Ina horo mbira bolangua halu dai biruyagua nde ibunaga miniha mogolo holebira. Ani bialu bi ogodagua bulene lalu bi hongohe Laguele ibugua layagobi í manda bide. Ina bi ogoni mo wahalu ibunaga miniha genda yu nahelolebero, lene.

⁵ Ani laya handala ai Labaele halu agali mariali biaru ti pialu Lagese tano anda pialu Gabaele andaga anda pu berene. Ani biruwa Labaele ibugua muninaga beba yayago Gabaele mini Tobaiasabi wali áyu dege dabu biya lalu Gabaele ibu dabu bialu tomo timbu dawalu kamago namiya ibabe laya lalu lo wini. Ani laya handala Gabaele ibugua abale puwa muni wiyadagoha handalu hearia muni biago abale nuha dagalo winidagobiore wiaria mo yalu puwa nuha hon-owa nogo kamele ere kunini mo paga hene.

⁶ Ani bialu egerebagiore gao layagola ti abale dabu bialu tomo narago mandagi nole manda bialu abale anda pole pene. Labaele Gabaelela Laguele andaga anda pialu hebira Tobaiasa tomo nalu berearia hendene. Ai Tobaiasahanda abale heyuwa Gabaelehondo, Ibirida, lalu mo bila hene. Ani mo bila hayagola Gabaele ibugua Tobaiasahanda bi layago ladai bialu hearia Gabaele de iba abale ibiyagola ibugua Tobaiasahondo lalu, í agali bayalebi tigabiorebi howa í aba ibuni aleo-redago. Ainde Anduane Homogo dahuliya andagaha haga kago ibugua íbi í onebi libu haru mo bayale helo. Ani bialu ibugua í imane wandari aba aiyá kirabali mo bayale helo laro. Ainde Anduane Homogohanda í hameigini Tobaiasa dengui hondoliyanaga í abale homa nabi helayagonaga ina Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga haro.

Ibunaga dengui ibu abanaga denguiore handaleheda, lene.

10

Ana Tobidila miniha genda yu berenego ogo

¹ Ai Tobaiasa dai nabiaore dege Tobidi ibugua Tobaiasa ibu Lagese pialu dai bulene horo ogodaguaore piya lowa daga lalu hene. Ani lalu howa ibunaga miniha ibu igini biago pialu dai bulene horo piai hayabe toba howa mitangi tangi bini. Ani biyagola Tobidihanda ibu onehondo lamialu lalu,

² Ainde mbirale mbirame iya igini emene mo luma hayagola ibu abale dai nabiaruabe tobaneda. Ainde Gabaele ibuni homayagola agali mendeme Tobiasahondo muni namiyagola ka bada, lene.

³ Ani layagola Tobidi ibu tiniha mini burugu lama irigi hene.

⁴ Ani biyagola Anahanda lalu, I igini homayada. I mandaore bido, lene. Ani lowa ibugua Tobaiasa dara howa kiabu dugu bialu lalu,

⁵ I iginiore-o í inaga gubalini haabo heneore ndobe. Irane aginaga í yupe halu pu laruyabe, lene.

⁶ Ani layagola Tobidihanda ibuhondo lamialu lalu, Tobaiasa ibu bayale karulape holebirago dugu nabi waha, lene. Libu abale dai bulenego mbirale mbirame mo luma haragola kabada laro. Agali libu piribigo ibu ina hameigini mbiraoreni agali bayaleni hongohela piribigo í manda bide. Í mogolalu mini burugu nale waha. Ina manda

bialu koria Tobaiasa áyu ogoni dai bialu harigani ibira lo manda bido, lene.✧

⁷ Ani layagola wali biagome ladai bialu lalu, Wahalu waha. I dugu bialu biruliya í ani heyu harene. Ína i mohondo nahabe. I igini homaore biyada, lene. Ani bialu howa horo bibahendengi Ana ibu egerebagiore gao laga biragola puwa hariga Tobaiasa piyagoria pu haga biaga. Ani hondo haga dege bialu alendo halu ni anda pugu bini. Ibu tomo nane dege haabo heane alendo dai bigi bialu ibu igininaga dugu bima daibu palialu egerebagi gao laragola heyalu pugu bigi biaga. Ibu u emeneorebi napale haabo haga hene.

Tobaiasa Labaelela Egebadana tano wahalu penego ogo

⁸ Ai Laguelehanda ibu wane Sarahondo buleore lowa gi dolalu dabu bininaga tomo timbuniore dawale lalu bi lenego tomo ogoni nalu hemine sarere kira piya. Ani piyagola ainde Tobaiasa ibugua Laguele berearia puwa ibuhondo hale halu lalu, Ainde ini dalu dai buliya ina karulapego pu loleberebe. Ainde i aba aiyalame mini burugu timbuniore lalu libugua i dengui lone nahondoleda lowa genda timbuni yu biraruago. Ainde Laguele-o í aba aiyala karia dai bia la. Ai ina ibalu abale ihondo ibunaga de kirabali ndibulo wahalu ibunibi nde agali waheore beda lalu í langirugoni, lene. Ani layagola Laguelehanda ladai bialu lalu. Iginio ina agali maru bi yalu í aba karia puwa i karulape ka lalu lama pudaba loliya ai í inila holene karulape, lene.✧

✧ 10:6: Tob 5.21 ✧ 10:8: Pig 24.54-56, 30.25

⁹ Ani layagola Tobaiasahanda hondo howa lalu, Ani ndo i anidagua nabuleorego ainde i aba karia dai bia larene, lene.

¹⁰ Ani layagola Laguele ibugua emene hondo ha nabi Sara Tobaiasa ibu mini. Ani bialu ibunaga mbirale bibahende hanuni talebu ki howa mendehayagi Tobaiasa mialu bini. Wali agali garabaya biabe ale biaga hearubi nogo bulumagabi sibi hearubi dongi hearubi kamele hearubi yári tara tara wiarubi muni wiarubi hanuni talebu ki howa mendeha Tobaiasa mini.

¹¹ Laguelehanda Tobaiasa nunu lowa ibuhondo bi bayale lamialu lalu, I igini-o ainde pobe. Dahuliya andaganaga Ngode Datagaliwabe ibunime Sara libu baya hangu mamage howa handaya ho holebirago libu bayale pialu anda pilibu. Ainde libunaga waneigini harago ini de ngui hondolene hamelo kogoni, lene.✧

¹² Ani lowa Laguele ibugua Sarahondo lamialu lalu, Áyu í agalinila pamia. Puwa ibu aba aiyá andaga kagoha biraabo habe. Í aiyá iya í aba aiyála hama ibinigo áyu kabagonidagua dege igiri ibu aba aiyála í aba aiyála ho birabe. Libugua ihondo bi bayale dege langialu lene hale halu biraabo howa homalu waholene hameledo, lalu Laguelehanda ibu wane Sarahondo lamini. Ibugua libuhondo, Pilibu, lalu bi lai howa, Ai libu pudaba, lene.

Ai Edena ibugua Tobaiasahondo lalu, Tobaiasa íore i igini bayale. Anduane Homogohanda í baya hangu ini andaga haru dai bulebira. Ani bialu ibi nde í waneigini harago de hondoliya Anduane

✧ **10:11:** Pig 45.28

Homogohanda baya hangu handaya ho helo laro. Ai Anduane Homogo ibugua inaga bi larogo hale holebira. I waneore í baya hangu handaya ho habelo ngero. Aiore nde halu mbira hanguorebi ibunaga miniha mo ko holene ale mbira nabibe. Áyu libu harigani bayale pilibu. Áyu Sara ibu í one bedagoni. I í aiyá biraro. Ina haga haga bu kamaha bayale howa turu ho haabo hamíya Ngode Datagaliwabhondo bi lolebero, lene. Ani lai howa Edenahanda ogolabo nunu lalu, Ai pud-aba, lene.

11

¹ Ai Tobaiasa ibu pialu howa ibunaga bu miniha turu halu pene. Ibugua Anduane Homogo ibu dindi ngagonagabi dahuliya andaganagabi Ngode Datagaliwabeore howa bibahende karubi ngarubinaga kiniore kagonaga mini yaraga hama pene. Ibu ibaga bialu tagira pu hayagotha bibahende bayale dege hayagonaga ibugua Ngode Datagaliwabhondo kai lene. Ibugua Laguele ibu onelanaga mini yaraga halu haabo halu libu homara handala wahole lalu bi lo wini.

Tobaiasa ibuni andaga dai binigo ogo

Tobaiasa halu piyaru ti dindi Kaserini Niniba tano kaware dege ngelowa wiagoria anda pialu howa

² Labaelehanda lalu, Tobaiasa iya tagira pialu piribangi í aba ogobi berelalu piribalo ini manda bide.

³ Ai í one ibu mani ibilo iyame mo bamba halu puwa anda tamuru mo tiga bialu hole polene karulapeda.

⁴ Ani bialu wena buni dugu hanarigo yalu polene embeda holeni, lene. Ani lalu libugua mo bamba halu piribigola Tobaiasanaga biango bigobi ti haru dege pene.

⁵ Horo ogoniangi Ana ibu lone puwa de ibu igini piyago dai birabe hondole handa amuho berene.

⁶ Ani biruwa ai deme Tobaiasa ibiyago hondowa abaleore ibugua Tobidi olowa lalu, De handa. Iya igini ibalu ibu nenege libu haru piribigobi ibira, lene.

⁷ Ai libu Tobidi heagoria kaware naibi wene ibalu heaore Labaele ibugua Tobaiasa lamialu lalu, Í aba ibu de lone hondolebira.

⁸ Ína wena buni dugu hanarigoibunaga de kirabalini palada para haradagua bibe. Wena buni ogoninaga marasinime mbirale labolabo aleme de buyi kago lagalope haragola ína gime mo waholebere. Ani beregola í aba ibu lone de hondolebira, lene.

⁹ Ana ibugua gerai pialu ibu igini gi kirabalime yu hubi lowa lalu, Áyu í igini lone dai beregonidago ainde inaga miniha mo palia holene karulo biralu nde homoliya, lene. Ani lalu howa ibuha turu timbuni hayagome de iba deha howa pora bini.✧

Tobidinaga de lone bayale henego ogo

¹⁰ Ainde Tobidi ibu heyalu hendore tagiraha pabe bu mabu biagonaga panga haraba wiagoria tagira pene.

¹¹ Ani heagola ai Tobaiasahanda wena buni bigo gime tagu yalu Tobidi heagoria pene. Ibugua

✧ 11:9: Pig 46.30

ibu abanaga deha pulaba halu ibu aba bayuwa helo mo tigabu helene. Ani heagola ibu abahondo lalu, Aba-o í gi nahabe, lene.

¹²⁻¹³ Ani lowa Tobaiasa ibugua marasini biago ibu aba deha hai howa mani mbirale pele deha para heago lagalo wahene.✧

¹⁴ Ani biyagola Tobidi ibugua Tobaiasa payani ibunaga gi kirabali paga howa turu timbuni halu dugu bini. Ibugua hongo howa lalu, I igini í áyu lone de hendedogonida. Í inaga denaga wá holene hale de kegoni. Áyu iname Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga holene nga. Iname ibunaga mini timbuni mini lene ka lamiya. Ibunaga dara holene timbuni ngagome inahondo baya dege biaabo holebira.

¹⁵ Ibumime inaga de mo ko holene ogoni iha ibilenego ainde áyu lone i igini Tobaiasa de hendedogoni, lene. Ainde Tobaiasanaga bu miniha turu holene tolaire hayagola ibuni andaga tamuha anda pialu howa Ngode Datagaliwabehondo iba gana hongo howa lalu ibunaga mini yaraga halu iba gana lamalama anda pene. Ani bialu ibu piyagoha mbirale bayale tagira bigi biyago bibahende ibu aba lamiai hene. Ibugua lalu, Ina muni hangu ndo mo yido. Wali i one haru halu bido. Ibu mini Sara. Ibu Laguele wane. Ibu wene hari-gani ibalu haruago ai emene howa ogoria anda ibulebira, lene.

Sara anda ibinigo ogo

¹⁶ Ai Tobidi ibu tanonaga pabe heago panga harabani ibu igini Tobaiasa one ngolaho pole

✧ 11:12-13: Ab 9.18

pene. Ai ibu bu miniha kiau lalu yagalo howa ibugua Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga hene. Ai Niniba wali agalime Tobidi hondowa ti mogo timbuni lalu ibu mbiralime hariga mo walia halu gini yalu piaga mbira napiyagola mogolene.

¹⁷ Anigo Ngode Datagaliwabehanda ibu dara halu ibunaga de mo bayale hayago wali agali bibahende lamialu ibugua Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga halu hene.

Ai Tobidihanda Sara ngola howa ibiridago bayaleore lowa lalu, I wane-o bayaleore ibirida. Ngode Datagaliwabe ibunime í ina hemagoha haru ibiyadagonaga ibunaga mini yaraga hamiya. Ai Ngode Datagaliwabehanda í aba mo turu halu ínibi í igini Tobaiasabi libu haru mo bayale helo. Ai ína anda hamiya andaga anda íbu, lene. Horo ogoni Yuda wali agali bibahende Niniba dindiha hearu tinaga turu holene horo tagira ibiniangi.

¹⁸ Agali kirali Tobidi damene Ahiga Nadabala libu ibalu Tobidi heba mandagi turu hamaga hole ibini.

12

Dahuliyali Labaelehanda Tobidi Tobaiasalahondo bi laminigo ogo

¹ Ai tigua dabu bialu tomo nalu berenego nai howa Tobidihanda Tobaiasa olalu íbu lowa ibuhondo lalu, I igini-o igiri íla hariga mba lalu piribigo ibu yolo mulenego embeda nahabe. Ani bialu mbirale marubi ibunaga yolo merectoria paga halu mulene karulape nga, lene.

² Ani layagola Tobaiasahanda hale halu lalu, Aba-o ína yolo ogoni agira muliya hame ledebe.

Ina mbirale inane yalu ibirimaru hanuni mo talebu ki howa mendehayagi ibu yolo buliya karu-lapeda.

³ Ibugua ĩ haru hayagola ĩ bayale halu dai biru. Ibugua Gabaele andaga muni mo pialu yu daibu ngiya. Ibugua dege ĩ oneha dama heago waratagi halu ĩnaga de mo bayale haya. Anidagua biyago ainde ĩna ibu yolo agira mibehebe, lene.

⁴ Tobidihanda ladai bialu lalu, ĩna manda biridago tigabioedago. Ai mbirale ĩbunime mo yalu ibiyadago aria talebu ki howa halu mendego ibu mibe, lene.

⁵ Ai Tobaiasahanda Labaele olalu ĩbu lowa lalu, Mbirale ĩ biamogo bialu mo yalu ibiribago hanuni talebu ki howa halu mendego ĩ mo yabelo. Mbirale uruni ĩnaga yolo mo yabelo. Ani bialu ĩni andaga dai beregoha Ngode Datagaliwabehanda ĩ harigani baya hangu handaya ho helo laro, lene.

⁶ Ani layagola Labaele ibugua Tobidi Tobaiasala haru pubagi howa libuhondo lamialu lalu, Ai libugua Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga halu ibuhondo iba ganaru lalu halibulo. Ibugua libuhondo biabe bayale biyaru wali agali hale helo latagi halu halibu, lalu lamini. Libugua anidagua berebigola wali agali bibahendeme Ngode Datagaliwabehanda biyadaru manda biai holebira. Libugua Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga halu haabo halibu, lalu lene.

⁷ Heneneore mbira wali agalime kininaga mini wiado kago latagi habe nahe ka. Anigo dindi bibahendeha wali agali bu karume Ngode Datagaliwabehondo kaj lalu ĩbunaga mini yaraga helo

ibugua tihondo biabe timbuni biyaru latagi halu holene nga.✧

Mbirale ko ngagome í warape nahelo ina mana bayale ngago hangu bialu haabo holene nga.

⁸ Ngode Datagaliwabhondo bi bayuwa lolenebiibunaga hame ngago taluwa bialu holenebi wali agali yagibano karu baya hangu biamogo bulenebi mana uruni ngagome agali homogo mbirale dewawi howa mana ko ngaru hangu mo tene howa bialu haga karu bolangua hene nga. Mbirali yagibano kago muni miagagome mbirali ngolo dewaore ibu andaga mo ngoai howa haga kago bolangua hene ka.✧

⁹ Mendeali kagohondo mbirale dewa talebu miaga kago ibuha homolene anda naibilo hagira bianda haga nga. Anidagua beregome íha ko ngagobi domo wahai holebira. Wali agali bibahendeore yagibano biamogo biaga kago ibu bayale haga.✧

¹⁰ Anigo maru mana ko bialu mana bayale ndo tara tara ngaru bialu haga kagome ibuniha ko holene haru anda ibaga nga.

¹¹ Ina libuhondo bi mbira aguadagua laro. Wali agalime kininaga mini wiado kago latagi habe nahe ka. Anigo iname Ngode Datagaliwabehanda biyaru dindi bibahendeha hale hayogo lelo latagi halu holene nga laru. Ai áyu ina mbirale mbira yado nahe libuhondo bi heneneorego langiai holebero.

¹² Tobidi inabi Sarahandabi Ngode Datagaliwabehondo bi laribigo inime mo yalu Ngode Data-

✧ 12:7: 1 Pi 3.13 ✧ 12:8: Sir 29.8-13 ✧ 12:9: Min 11.4, Dan 4.27, Sir 3.30

galiwabenaga wanakuihayagi pu haru. Ani bialu mende homayagola ína hora halu hariruni mbira mbiranaga bi dibudibu ogoale bialu ka lalu abale-ore mo yalu pugu biruli.✠

¹³ Horo ogoningi ína tomo nane wahalu agali homene biago hora hole pirigola Ngode Datagaliwabe ibunime ihondo í bahondole pu layagola ibiru.

¹⁴ Anigo ai áyu ibugua ihondo í lone mo bayale hole pu laya. Ani bialu dama í aruni Saraha heagobi taliatagi halu bule pu laya.

¹⁵ Ai í mini Labaele kogoni. I dahuliyali karia Ngode Datagaliwabenaga wanakuiha haabo howa horo bibahendengi Ngode Datagaliwabenaga biabe bule manda manda bu haabo haga karu aria mbirago í kogoni, lene.✠

¹⁶ Tobidi Tobaiasala libu bi ogoni hale howa libu mogo timbuni lalu libu dindini bulu palialu palipe hene. Libu gi timbuni howa duru lalu hene.

¹⁷ Anigo Labaelehanda libuhondo lalu, Libu gi nahalibu. Bayale holene ngago libu heba haabo helo. Libugua Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga haga ngebigo wanahe haabo halibu.

¹⁸ Ngode Datagaliwabe ibuninaga hame leagome í ti biamogo bule ibinigo kogoni. I íninaga hameme ibini ndo ko. Ai libu horo bibahendengi dindi ogoriani howa Ngode Datagaliwabehondo iba gana lalu ibuhondo kai laabo halu halibu.

¹⁹ Libugua handalu hebira í tomo nara lo manda biribi. I tomo nane bame nene tingi haru.

✠ **12:12:** Yob 33.23-24, Ab 10.4, Mo 8.3-4 ✠ **12:15:** Seg 4.10, Lg 1.19

²⁰ Horo bibahendengi libu dindini kebingi howa Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga halu ibuhondo kaj lalu haabo halibu. Ai áyu i Ngode Datagaliwabe i pu layago ibuni karia dai bero. Ai mbirale libuha biyaru bibahendenaga bi te gili bilibu, lene.

²¹ Ani lalu Labaelehanda libu helalu ibu pene. Ani piyagola Tobidi Tobaiasala libugua Labaele lone nahendene.

²² Ani biyagola libugua Ngode Datagaliwabhondo iba gana lalu ibunaga mini yaraga hene. Ani bialu libugua Labaele libu heba howa biabe timbuniore libuhondo bialu hayagonaga Ngode Datagaliwabhondo kaj timbuni lene.

Tobidi ibu bayaleore henego ogo

(Be 13-14)

13

Tobidihanda iba gana lalu Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga henego ogo

¹ Ai Tobidihanda Ngode Datagaliwabhondo iba gana ogo lalu,

Ngode Datagaliwabe haluhe kagonaga mini yaraga haabo holene nga.

Ibugua bibahende baya hanguore handaya ho haga kagoni.

² Ibugua ina minu ba nde balu mani nde ina dara haga ka.

Ibugua ina homeneru dindiha pelowa.

Ani bialu mani homaliha howa ina lone mo heya haya.

Henene o mbirali ibunaga giha howa pora bialu napolebira.

³ Isaraele wali agali kemiru-o tí wali agali tara dege dombeneha kemingi howa tígua Ngode Datagaliwabhondo kai lalu holene nga.

Ngode Datagaliwabhanda ti wali agali tara bu hearu ti dege dombeneha garabaya helayago.

⁴ Ani bialu dindi ogonihabi nde ibunaga hongo timbuni mo walia hayagoni.✧

Iname Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga hama.

Ibu Anduane Homogoore howa inanaga abaore kagoni.

Ani kago manda bialu wali agali bibahendeme ibu inanaga Ngode Datagaliwabeore karulape haabo haga kago heneneore hale halu manda bulene nga.

⁵ Heneneore ibugua tí tandaga ngiyago irane tígua ko tara tara wiaru bialu harimigonaga ngiya.

Anigo genda uruni waha mani ibugua tí wali agali tara dege dombeneha hemiria ibugua tí lone taya bialu haru dai bialu tininaga dindini helolebira.

⁶ Tígua Ngode Datagaliwabhondo bu mini mo beregedalu ibunaga bi ledago talialu kemigola

✧ 13:4: Ais 63.16, Yar 3.4, SMG 14.3, Sir 23.1-4, Md 6.9

ibugua tí kemigoha handa dai bialu tí bi-
 amogo bulebira.
 Tígua ibunaga dengui nahandalimulo ha do
 kagola
 ibunaga dengui lone nahondoleberemi.
 Ngode Datagaliwabehanda tíhondo mbirale bi-
 yaru bibahende mo embeda nahalimu.
 Tínaga bu minime Ngode Datagaliwabehondo kai
 laabo halu halimu.
 Ngode Datagaliwabe ibunaga mini tigabiore
 ngago mo yaraga halu halimu.
 Kini haluhe haabo haga kagonaga mini yaraga
 halu halimu.

I dindi taraha garabaya ha kogonigoyu
 ainde ina ibuhondo kai lalu haabo holene
 hameledo.
 Wali agali mana ko biaga karunihondo
 Ngode Datagaliwabenaga hongo taraore
 ngago lamulebero.
 Mana ko hangu mo tene howa bialu kemiru wahi
 halu
 Ngode Datagaliwabehanda hameledaru
 bialu haabo halimu.
 Anidagua beremigola ibugua tíhondo miniha lone
 gedaore halu tí dara holebira.
⁷ Ina inaga Ngode Datagaliwabe kagonaga mini
 yaraga halu
 ibunaga hongo timbuni gibiore ngagonaga
 turu taraore ho ko.
 Dahuliya andaganaga kini-o inaga hongo holene
 bibahendeme inaga mini yaraga halu ko.
⁸ Wali agali bibahendeme ibunaga hongo timbuni
 gibiore kago

mendeali hale helo latagi halu Yarusalemeni
howa Ngode Datagaliwabenaga iba gana la
holene nga.

9 Yarusaleme-o í Ngode Datagaliwabenaga
tanoore ngegoni.

Wali agali íha karume mana ko dewaore bialu
hayagonaga Ngode Datagaliwabehanda í
pani ngulebira.

Anigo wali agali mana bayale biaga karu Ngode
Datagaliwabehanda tí dara holebira.✧

10 Ani biaga kago manda bialu

Ngode Datagaliwabehondo kaj lalu harim-
iyagua ogoni bayale.

Kini haluhe haabo haga kagonaga mini yaraga
halu holene nga.

Tigua ínaga bi lolene anda lone bia haragola
ínaga wali agali tigua lone turu timbuniore
holebira.

Anduane Homogohanda ínaga wali agali
garabaya karu lone mo turu holebira.

Wali agali áyu tandaga timbuni nalu karu
ibugua tí luore handaya ho haabo holebira.

11 Yarusaleme ínaga wá timbuniore dindi ngaru
bibahendeha piai haragola

wali agali dindi kaundiaha karu bibahende
íha ibai holebira.

Wali agali hameigini tara tara padaru bibahen-
deme ibalu

Anduane Homogo ínaga Ngode Datagaliwabe
kagonaga mini yaraga hole ibalu

✧ 13:9: Ais 60.1-22, Mo 21.9-22.5

tigua Ngode Datagaliwabe ibu dahuliya
andaga kini kagonaga lomaru yalu
ibulebira.

Íha hariga pedaru bibahendeha wali agalime
Ngode Datagaliwabehondo turu halu iba
gana lagalaga bulebira.

Ani bialu ínaga mini daliga mini lene wiaabo
holebirago irane

Ngode Datagaliwabehanda í ibuninaga tanoore
ngelo dabayagome ani wulebere.

12 Maru íhondo bi ko laga karubi í hingedope halu
bope haga karubi

ínaga wai pabe bo gialaga karubi

ínaga anda pabe nenení mamageali mamage
haga anda daliga kago bo giallope haga bu
karubi

ínaga pabe andaneha anda hearu bo giallo delaga
bu karubi

bibahende Ngode Datagaliwabehanda tini
pani mialu mo ko holebira.

Anigo agali maru í mo bayale haga karu

tí Ngode Datagaliwabehanda mo turu halu
haabo helolebira.

13 Yarusaleme ínaga wali agali tigabi bu
karuhondo turuore holene nga.

Mani tigua garabaya wahalú dai buwa ínaga
pabe andaneha íbu ngoai howa

Anduane Homogo haluhe haabo haga kagonaga
mini yaraga halu holebira.

14 Wali agali í gubalini haga karu ti tinaga bu
miniha turu ho howa bayale holebirago
irane í bayale kego hondowa ani bulebira.

Wali agali í genda yu kego hondowa dara timbuni
 ho karu
 ti mani í de hondowa turu holebira.
 Ani bialu ína turu holeneme bayale holene mo yu
 anda ibalu bayale wiaabobo bu wulebira.

15 Ina Ngode Datagaliwabe ibu kini timbuniore
 kagonaga mini yaraga halu kogoni.

16 Tigua Yarusaleme lone arema biadai biragola
 Ngode Datagaliwabe ibu dalu wiabobo bu
 wulebira.

Yarusaleme-o ínaga waneiginirume ínaga yári
 bayaleore bidego de hondowa
 dahuliya andaganaga kiniore kagonaga mini
 yaraga halu kangí
 ina turu timbuni holebero.

Tigua ege tole bayaleore ira yuni dongomabi hari
 mindini handalehebi ngarume
 ínaga pangaru wabialu ínaga wai paberu
 bibahende ege tole muni timbunime miaga
 ngarume biai holebira.

Tigua wai pabe neneni mamageali handa ainai bu
 haga anda ngolome bulebira.
 Tigua ngolo bayaleoreru mo yuwa ínaga wai
 pabe bu mabu bulebira.

17 Tigua ege tole baya daramabimebi ege tole
 ngiringaralerumebi hariga wabulebira.

18 Ina panga bibahendeni turu holenenaga iba
 gana laruane hale holebira.
 Ani bialu ínaga anda bu karuha howa wali
 agalime ibagana ogodagua lolebira.

Agua agua, lalu baya gibiore Isaraelenaga Ngode
 Datagaliwabenaga mini yaraga holene nga.
 Yarusaleme-o Ngode Datagaliwabehanda
 inaga wali agali mo bayale haragola
 tiguaibunaga mini baya buruguleore ngago
 yaraga halu haabobo holebira,
 lalu Tobidihanda iba gana ogoni lene.

Bi ogoriani howa Tobidihanda iba gana lalu
 Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga halu
 layago lamaro bini.

14

Tobidihanda mana halu mbira lone lenego ogo

¹⁻² Ai Tobidinaga de ko halu mbirale handabi
 nahe hayangi ibu mali pira waragariani kira (62)
 hene. Mani de lone bayale hayagola ibu luore
 hene. Ani howa ibugua abale biaga wiyadagua
 yagibano hearuhondo mbirale dewaore talebu
 migi bialu haabo hene. Ani bialu howa ibugua
 Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga halu mbi-
 rale bayale biyaru damene latagi halu hene. Ani
 bialu howa ibu mali handari mbirani kira (112)
 halu homene. Tiguaibunaga tingini Ninibani
 hora halu tigua Tobidi dara timbuni howa dugu
 bini.

³ Tobidi ibu mani dege homole lo biruwa ibu
 igini Tobaiasa olowa paluni bi lamialu lalu,

⁴ I igini-o áyu ogoni í waneigini bu karuni
 bibahende haru halu Media dindi pobe. Ani
 larogoni irane Ngode Datagaliwabenaga bi mana
 latagi haga agali Nahumuhanda pani nolene

koore mbira tagira ibulebira lalu bamba mbiw-
wia henego áyu tano ogotha tagira ibule biaru-
ago í pobe laro. Bamba Isaraele dindiha agali
Ngode Datagaliwabenaga bi mana latagi haga
hearume mbiwia halu mo ko holene taraore
Niniba tanohabi Asiria dindihabi tagira ibulebira
lenego heneneore tagira ibulebira. Inaga miniha
manda bu bedogome mbirale mbira bulebira lalu
Ngode Datagaliwabehanda lenego damene biba-
hende tagira ibulebira lo winidangiore ibulebira
lo manda bido. Inaga miniha manda bidogome bi
bibahende Ngode Datagaliwabe ibugua langiyaru
damene heneneore tagira ibulebira. Ngode Data-
galiwabe ibugua buleore lalu bi lo winigo wana-
hagaore ka. Ani biagago ainde í Asiria dindihi
Babilonobi yu wahalu Media dindiha hole pobelo
hameledo.*

Waitigime ina aria Yuda wali agali Isaraele
dindiha karu talima pugu pugu bialu minuwa
dindi taraha garabaya minu yalu polebira.
Isaraele dindi bibahende labu wiai holebira.
Samariabi Yarusalemehi wali agali naheore labu
dege wulebira. Ngode Datagaliwabenaga anda
kago bo heda haragola do podope haragola tigi
mbira hanguni bame dindi dege wulebira.

⁵ Anigo mani howa Ngode Datagaliwabehanda
ibunaga wali agali lone dara ho dai bialu Isaraele
dindiha lone haru dai bulebira. Ani haru dai
biragola tigua Ngode Datagaliwabenaga anda
ogoni biadai bulebiragoyu ainde anda baya
pigane bini ala hayagobi ndo holebira. Anda
ogoni emene tigi mbira hangu holenenaga

* 14:4: Nah 1.2-3.19

bulebira. Mani Ngode Datagaliwabehanda horo mbira pongo bo ngago ogoni tagira ibirangi Isaraele wali agali bibahende garabaya golalu lone dai buwa Yarusaleme lone mo heya haragola Yarusaleme tano baya taraore ala wiagagobi wulebira. Ani bialu Isaraele agali Ngode Datagaliwabenaga bi mana latagi haga hearume mbiwia halu lo winidagua tigua Ngode Datagaliwabenaga anda lone bulebira.

⁶ Horo ogoningi dindi bibahende ngaruha wali agali bibahende bu karu Ngode Datagaliwabe karia dai bulebira. Tigua dama tara tararuhondo bi pupu karula nape wiaga ngaru wahai halu Ngode Datagaliwabe ibunihondo bi lole dai bulebira.

⁷ Wali agali dindi bibahende bu karume Ngode Datagaliwabe haluhe haabo haga kago ibunihondo bi lai halu mana bayale tigabi Ngode Datagaliwabeibunime hame ledago bialu haabo holebira. Horo ogoningi Ngode Datagaliwabehanda Isaraele wali agaliibunaga mana baya hangu talialu hayaruhondo tinaga holene bayale mope holebira. Ibugua ti Yarusalemeni mo ngoai haragola ti Abarahamanaga dindi ngagoria howa ti bayale haabo holebira. Wali agali tinaga miniha Ngode Datagaliwabe gubalini ho haga karu ti turu ho holebira. Anigo wali agali mana ko biaga karubi wali agali ko karubi ibu deni nahelo kaundiaha talia pelolebira.

⁸ I waneigini bu kemiru tí ina bi larogo baya hangu hale halimu. Tigua tínaga bu minime-ore Ngode Datagaliwabehondo bi lalu howa tigua

beremiru bibahende ibunime hame ledadagua dege bialu haabo halimu.

⁹ Tígua tínaga waneigini karuhondo mana tigabi bayale bulene ngago baya hangu lawai halu halimu. Ogodagua lawai halimu. Bibahendengi wali agali mbirale dewa nawi karu biamogo biaabo halu Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga halu haabo halimu.

¹⁰ I igini Tobaiasa íore Niniba tano yu wahalupuore bibe. Íore dindi ogoha nahabe laro. Ainde í aiya inaga homali kagoria dege kaware hora halu horo ogoingiore heyalu pobe laroni. Mbi mbira hangubi tano ogoria napalibe. Ko tara tarabi mana lehe binigobi timbuniore dindi ogoha toleda. Wali agali dindi ogoha bu karume mana ko tinime bialu kagonaga taga nahaga ka. Mana lehe mbira Nadaba ibugua ibu aba hamene heyogone Ahigahondo biyago mitangi bibe. Ahiga ibuniore Nadaba anda halu agali helo baya hangu mondo bu wiagola mani agali howa Nadabahanda Ahiga homelo bo waho-lene manda biya. Ani biyagola Ahiga ibu ibida pora bialu puwa homali mbira wiagoha birado haya. Anigo ai Ngode Datagaliwabehanda Nadaba ibugua Ahigahondo bule paraho wiyagonaga pani nelu mini. Ainde Ahiga ibu wá holene wiagoha lone dai biyagola Nadaba ibu arumaha haabobo halu ho ereba hayago irane ibugua mana ko tara tara bialu hayagome biya. Nadabahanda Ahiga uli pelo uli tombo wiyagoyu ibu uli nape habo lalu pubagi hayada. Ibugua uli wandialu pubagi hayago irane ibugua yagibano karuhondo mbirale ngaru dewaore talebu migi biaga hene-

gome bini. Anigo Nadaba ibuni ibunaga uli tomo wiyagoha pilaya.

¹¹ Anigo ai áyu inaga waneigini kemiru tigua agali yagibano biamogo biaga bayale biago ibuha mini bayale tigabi wua howa mendeali biamogo biaga henedago handadaba. Anigo agali mende kago mo ko holene manda bu kagome ibuni hariga homagane hariga ngagoria pialu hagane ka. Ai áyu inaga hongo holene nawi ereba hai hayada, lene.

Ani layagola tigua Tobidi dagiani hendore mo palia hayagola ibu ogoningi abale homene. Homayagola tigua dara halu dugu timbuni bini.

¹² Emene howa nde Tobaiasa aiyá homayagola tigua ibu agalini homali wiagoria dege mandagi kaware hora hene. Hora halu Tobaiasabi ibu onebi heyalu Media dindiha Egebadana tano wiagoha pole pene. Puwa Tobaiasa ibu imane Laguele baba hene.

¹³ Ani howa Tobaiasahanda ibu imane Edena Laguelela baya hangu handaya ho hene. Libu waheore bereagola ibugua baya hanguore biamogo biaga hene. Ani howa libu homayagola ibugua Egebadana dindiha hora hene. Ani bialu Laguelenaga mbirale paluni wiaru bibahende abale Tobidinaga karulayadagua Tobaiasa ibuni dege karulai hene.

¹⁴ Ainde Tobaiasa ibu ha dege bialu wahe halu ibunaga mali handari mbirani pira mbirani karia (117) hayagola homene.

¹⁵ Tobaiasa ibu mali luore howa waitigime tano timbuni Niniba wiago bo gialahole bialu bo heda haya layane te hale hene. Ani bialu Medianaga

Kini Siasarese heagome Niniba wali agali tini garabaya biai haya layane hale hene. Ai Ngode Datagaliwabehanda Asiria wali agali Niniba wali agalibi mo ko halu pani nelo miyagonagada Tobiasa ibu turu halu Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga hene. Tobaiasahanda Anduane Homogo Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga halu haabo haga hene. Ai heneneore ogoni. Habo nalolene bi lo winigonaga mbuga wabuni halu mende.

Habo nalolene bi gahenge lo winigo ogo
The Holy Bible with Deuterocanon in the Huli
Language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Huli long Niugini

Copyright © 1983, 1991, 2002 Bible Society of Papua New Guinea

© Faith Comes by Hearing

Language: Huli

Translation by: Bible Society of Papua New Guinea

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

dbd89e09-6f1d-5903-a411-8b10e4e81fb7